

Paár Ádám

A rózsaszín patrícus

Roosevelt New Deal programja felkeltette a figyelmet Magyarországon, bár sokan lekommunistázták a patrícus Rooseveltet. Cs. Szabó László elsőként írt az elnökről magyar nyelven. Cs. Szabó könyve a mai politikatudomány számára is hasznos adalékkal szolgál, a kritikus választás fogalmáról, és a domináns pártrendszer lebontásáról, valamint a politikusi személyiség szerepéről.





A kritikus választás

Miért fontos számunkra Cs. Szabó László könyve Rooseveltről? Semmiképpen sem azért, hogy amerikai politikatörténetet írjunk. Sajnálatos módon, Magyarországon és a magyar politikatudományban kevés figyelem irányul a globális Dél politikai rendszereire és pártrendszereire (ld. erről Kovarek Dániel cikkét: [Keletre, magyar politikatudomány!](#) *Politikatudományi Szemle*, 2024/3. 88-99.). Az Egyesült Államok politikatörténete azonban kiemelt téma. Ugyanakkor ennek a tanulmánynak nem az Egyesült Államok a tárgya. Még kevésbé lehet célunk Roosevelt életének leírása, vagy akár csak elnökségének értékelése. A cél az, hogy megvilágítsuk azokat a tényezőket, amelyek képesek átlendíteni a pártrendszereket. Úgy gondoljuk, hogy az amerikai 1932-es és a mai magyar választást összeköti egy fogalom: „mindkettő kritikus választás”. Kritikus választáson azt értjük, ahogyan az *Uralkodó párt* című könyvben kifejtettünk, hogy az olyan választás, amely „alapvetően megváltoztatja a pártok és politikusok viszonyát az adott országban” és „a korábban megismert minták, jellemzők jelentős része elveszíti relevanciáját, és új megközelítésekre van szükség a politikai rendszer leírásához”. (17.)

Az elég világos, hogy a 2009-es magyarországi országgyűlési választás miért volt kritikus, és miért (lehet) hasonló a 2026-os választás, hiszen 2009-ben a korábbi pártrendszer összeomlott, és bármi lesz a végeredmény, valószínű, hogy átrendeződés várható 2026-ban,



ahogyan az ellenzéken belül már megtörtént a Tisza fellépésével. Az már talányos, miért hívjuk kritikusnak az amerikai választást. Elvégre míg 2009-től az MSZP összeomlott, és míg 2026-ban új szereplőként a Tisza fellép, nem állíthatjuk, hogy az amerikai pártrendszer gyökeresen megváltozott volna. Vagy mégis?

Noha a két párt váltógazdálkodásán és koalíciós társ nélküli kormányzásán alapuló Westminster-modell nem változott, valójában mélyreható átalakulás következett be, egyfelől a Demokrata Párt arculatában, a következő évtizedeket meghatározó társadalom- és gazdaságképében, ennek megfelelően a szakpolitikai döntésekben, másrészt ezek mind hatottak a Republikánus Párt mozgására. Az amerikai rendszer egy jó példája annak, hogyan képesek a pártok reagálni a kihívásokra, és ez a képesség az, amit a magyar pártok nem tanultak meg tőlük - 2009-ig. Magyarországon az 1990-es években a pártrendszer statikusnak tűnt, és így a 2009-es választás - a kétharmados Fidesz-győzelemmel, a Jobbik és LMP parlamentbe kerülésével, az SZDSZ összeomlásával - sokként érte a társadalmat, mint ahogyan a Fidesz tábora is sokkolóan tekint a Tisza mindezidáig fölényes kampányára.

Valójában kevéssé tűnnének ezek a változások meglepőnek, ha elfogadnánk a változást mint a politika alapvető jellemzőjét: a demokrácia nem statikus, nem egy állapot, hanem egy folyamat.



Ezt a folyamatközpontúságot legjobban az amerikai politikai példákön lehet megtanulni. A jelenlegi írás erre tesz kísérletet.

Gyakran statikusnak látják az amerikai pártrendszert, holott az több alkalommal változott. Az 1828-as választás és az 1860-as választás egyaránt nevezhető kritikus választásnak: az első elvezetett a győztes, Andrew Jackson ellenfeleinek egyesüléséhez, a Republikánus Párt megalakulásához (1856), a másik pedig a Demokrata Párt válságához. A válság visszatérő az amerikai politikatörténetben, 35-40 évenként bekövetkezik. Mindaddig az amerikai pártrendszer stabilitása azon alapult, hogy a két nagy párt sikeresen alkalmazkodott a külső körülményekhez, a társadalom és gazdaság kihívásaihoz. Továbbá Rooseveltt éppúgy átállította a Demokrata Pártot, mint ma Trump a Republikánus Pártot, csak éppen ellenkező előjellel: míg Rooseveltt eltolta a Demokrata Pártot a jólét-bővítő konszenzus elfogadása felé, addig Trump eltasztította a Republikánus Pártot egy jobboldali populistá irányba. Mindketten megkapták a populistá jelzőt, okkal: míg Rooseveltt a populistá mozgalom baloldali, Trump a jobboldali térfelét képviseli. S mindketten [szemben álltak azzal, amit saját korukban liberalizmusnak](#) neveztek: Rooseveltt gazdasági értelemben, Trump pedig mind gazdaságilag, mind kulturálisan.

Miért Cs. Szabó László Rooseveltt-írásán keresztül vizsgáljuk meg az amerikai pártrendszer kritikus választását? Erre három okunk van. Egyfelől, Cs. Szabó László Rooseveltt-írása az első magyar nyelvű



tanulmány Roosevelttről. Másrészt, a szerzőt a megértés szándéka vezette írásában. Akkor, amikor a világ gyanakodva tekintett a roosevelti gazdaságpolitikára, és abban a tervutasításos gazdasághoz való elkanyarodást látta, Cs. Szabó feltette a kérdést: mi is ez a modell? Leíró jelleggel, az ítélkezést mellőzve írta meg témáját. Harmadszor, példa a mű arra, hogy, bár közgazdász írása, lehetséges a gazdasági és társadalmi folyamatokról írni közérthető stílusban. Cs. Szabó leírja természetesen a gazdaságpolitikát, mélyen elemez statisztikai adatokat, de nem feledkezik meg a társadalom pszichológiájáról és a személyiség szerepéről sem. Írása nem szűken szakmai, nem csupán közgazdasági, hanem szociálpszichológiai, politológiai és vezetéstudományi mű.

Cs. Szabó a *Roosevelt* című könyvet végül 1935-ben jelentette meg. Hamarosan otthagyta az Iparkamarát, és a Magyar Rádió irodalmi osztályának vezetője lett (1935-1944). 1948-ban elhagyta az országot, és Olaszországban, majd Nagy-Britanniában élt. 1984-ben halt meg, amikor Reagan elnöksége kezdte lebontani a roosevelti, majd demokrata párti utódai (Truman, Kennedy, Johnson és Carter) által tovább vitt jóléti reformokat. De ez már egy másik történet!

„Arról a kommunista patrícusról”?

A két háború közötti magyar közéletet jól jellemzi, hogy amikor Cs. Szabó László főnöke, Éber Antal, a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke



megtudta, hogy titkára tanulmányt ír Roosevelttről és a New Deal-ről a Válasz című folyóiratba, felháborodottan mondta: arról a kommunista patrícusról! Ez jól illusztrálta a fogalmi zűrzavart, amely jellemezte a korabeli közéletet: az állam hatáskörét kiterjesztő, a gazdasági folyamatokba beavatkozást pártoló Roosevelt bizonyos körökben csak kommunista lehetett! A kommunista jelző azt jelentette akkoriban, mint ma a populista: valami veszélyes, felelőtlen irányzatot. A Tanácsköztársaság emlékével a háta mögött a Horthy-kori elit számára a kommunizmus az ördög volt, és mindenki, aki eltért a szabadversenyes gazdaság doktrínájától, az kommunistának minősült. Az Egyesült Államokban sokan megvetően „rózsaszín patrícusnak” nevezték Rooseveltet, ha ugyan nem kommunistának és fasisztának, egy szuszra.

A másik oka Éber fölháborodásának és értetlenkedésének, az volt, hogy az Iparkamara elnöke gazdasági értelemben liberális volt, és összeférhetetlen volt a gazdasági liberalizmussal az állami tervezés, amelyet Rooseveltet megvalósított a New Deal keretében. Általános tendenciának tekinthető, hogy a világgazdasági válság miatt sokak bizalma megingott a gazdasági liberalizmus majd kétszáz éves doktrínáiban. A szocialisták, marxisták és szélsőjobbboldaliak mellett a liberálisok egy része is szakítani kívánt azzal a közhelyszerű dogmával, hogy az államnak nincs feladata a gazdasági életben. Ekkoriban megfordult a korábbi ideológiai tendencia Magyarországon, éppúgy, mint az Egyesült Államokban: a konzervatívok váltak a szabad verseny



híveivé, míg a liberálisok egy része elfogadta a verseny korlátozásának, az állami hatáskör kiszélesítésének gondolatát.

Érdekes módon éppen a népi mozgalom lapja nyújtott fórumot a tanulmány számára, ami ugyancsak ellentmondásnak tűnik: mit akarhattak a népiek tudni egy amerikai elnökről! Valójában a népiek éppúgy hívei voltak az állam hatáskör-kiterjesztésének a reformok érdekében, mint Roosevelt. Mindez jól mutatja azt, hogy Amerika „divatban volt” a stagnálónak tűnő Horthy-korszakban, csak éppen nem annak elitjében, amelyet az Iparkamara elnöke reprezentált, hanem a rendszer ellenzéki térfelén – éppúgy, mint a reformkorban, amikor Bölöni Farkas Sándor utazást tett az Újvilágban.

A domináns pártrendszer

Az 1861 utáni fél évszázadban az Egyesült Államokban, szövetségi szinten, domináns pártrendszerről beszélhetünk: ebben az időszakban mindössze három demokrata párti ciklus volt, a Republikánus Párt teljesen dominálta a szövetségi szintet. Maurice Duverger francia politológus domináns párt-elméletét vesszük alapul, amely szerint a párt dominanciája nem annak társadalmi támogatottságán alapul, hanem azon, hogy a kormánypárt képes egyedül meghozni minden döntést, és nem kell figyelemmel lennie más pártokra. A helyzet persze ennél bonyolultabb volt, mert az amerikai föderalizmus enyhített a Republikánus Párt hatalmi monopóliumán: a szövetségi szint alatt,



a tagállami kormányzatok már nem tükrözték a Republikánus Párt hatalmi pozícióját. Sőt, V. O. Key politológus észrevette, hogy a déli államok nagy részében a Demokrata Párt éppúgy domináns pártnak minősült. Ennek pedig roppant egyszerű volt az oka: a polgárháború emléke, konkrétan az azonosulás a Demokrata Párttal, az „apák pártjával”. Más tekintetben: a megszállónak tekintett republikánusokkal szembeni ellenszenv. Mélyebb társadalomlélektani tényező felől szemlélve, úgy is mondhatjuk: Key szerint a déli oligarchia kihasználta a déli szavazók regionális érzelmeit, és félelmét a republikánus reformoktól, köztük az afroamerikaiak egyenjogúsításától (Key visszautasította a hipotézist, hogy csupán a déli szegény rétegeket jellemezte volna előítéletesség, és a déli államok művelt vezető rétege mentes lett volna a szegregáció-pártiságtól).

Így fent, országos szinten a domináns párt más volt, mint lent, az önkormányzatok szintjén. Kicsit hasonló ez ahhoz a történelmi mintázathoz, hogy a dualizmus idején (1867-1918), vagyis a Republikánus Párt dominanciájával párhuzamosan a kiegyezés-párti Szabadelvű Párt leválthatatlan volt országosan, míg ténylegesen Magyarország sok megyéjében, főleg a keleti országrészben a függetlenségi, közjogi, 48-as ellenzék beágyazott volt a társadalomban. Vagy, hogy a mára utaljunk, miközben a Fidesz domináns volt az elmúlt két évtizedben a közéletben, mindezt színesíti az, hogy Budapest és sok önkormányzat stabil, tartós ellenzéki mintázatot mutat.



Mindez ráirányítja a figyelmet arra, hogy a domináns párt és a megosztott ellenzék viszonya sem korszakonként, sem földrajzilag nem determinált.

Eddig a szocializációs tényezőkről beszéltünk a dominancia terén, tehát arról, hogy az Egyesült Államokban a történelmi mintázat hogyan alakította a választási magatartást. De természetesen a választási magatartás nemcsak nemzedéki élmények által befolyásolt. A gazdaság és társadalom folyamatai is alakítják, és nem mindegy, mely pártról érzik a választók azt, hogy tudja kezelni a változásokat. A mai amerikai társadalmi és politikai összkép sokszor elfedi, hogy a 19. század végén a Republikánus Párt kiállt az afroamerikai emancipáció mellett, akár kényszerítő eszközökkel, míg a déli demokraták nagy része ellenszenvezett a reformokkal. Senki nem sejtette, hogy kilenc évtized múlva ez megfordul, amiben a roosevelti kormányzás mérföldkövet jelentett.

Timothy Hepell angol politológus tézise, az ún. degenerációs tézis szerint egy domináns párt elveszíti harmadik vagy negyedik ciklusára a megújulási képességét: az adott párt megkopik, elfárad. Az 1865 és 1932 közötti, republikánus „hosszú ciklusok” által uralt periódusban háromszor történt meg, hogy három republikánus adminisztráció egymás után kormányzott. Az utolsó hármaskor az 1921-1932 közötti évtizedre esik, azaz éppen a világgazdasági válság vetett véget



a republikánus ciklusnak. A megkopást bizonyítja, hogy a korrupciót szövetségi szinten a Republikánus Párttal azonosították.

A *Kormányzásra várva* című könyvben négy foratókönyvet vázoltunk fel a nemzetközi politikatudományi szakirodalom alapján a domináns párttal kapcsolatban: az első, amikor a dominancia évtizedeken át megmarad, a második, hogy a kormány és ellenzék együtt bukna meg, és az egész pártrendszer összeomlik, a harmadik, hogy az ellenzék megszerzi a hatalmat, de nem tudnak kormányozni, végül az utolsó foratókönyv, hogy az ellenzék hatalomra tud kerülni. Bár a második foratókönyv könnyen megvalósulhatott volna, végül Roosevelt elérte, hogy a negyedik megoldás valósult meg. Ennek oka az alkalmazkodóképességben rejlett, mind a párt alkalmazkodásában, mind Roosevelten személyében.

Az Észak-Dél és az ipar-mezőgazdaság törésvonal fokozták a társadalmi és politikai ellentéteket, valamint a pártszenvédélyeket. A Republikánus Párt mindinkább úgy jelent meg a közvélemény előtt, mint a gazdasági nyertesek, a nagytőke pártja. Cs. Szabó felhívja a figyelmet egy összefüggésre: a polgárháború óta a Dél mindinkább iparosodott, de a déli ipar gyenge, ezért a 20. század elején a déliek követelték az ipar védelmét (korábban csak az északi tőkésék kívánták az iparvédő vámok védelmét). Cs. Szabó úgy látta, hogy a két párt arculatában, gazdasági profiljában kezd helyet cserélni, amit a magyar szerző úgy interpretál, hogy közel kerülnek egymáshoz.



Pontosabban a párt centruma közel állnak egymáshoz. Mint írja, „a legtöbb francia párthoz hasonlóan az amerikai pártok vízválasztó vonala a párt közepén húzódik át: jobbszárnya közelebb áll a szomszédos jobbpárthoz, balszárnya a legközelebbi baloldali párthoz.” (19.) Cs. Szabó szerint a szétbomlás potenciális fenyegetést jelent a Demokrata Pártra. De utal arra a jelenségre, amit a későbbi politikatudomány perszonalizációnak nevez: Roosevelttel személye képes összehangolni pártjának különböző, széttartó, akár egymással ellentétes csoportjait. Ezt úgy fejezi ki, hogy „Roosevelt „egyik lába a baloldalon, egyik a jobboldalon, feje balra fordul, vagyis középnnyugat felé”. (19.)

Az Egyesült Államokban a félidős választások mindig próbái a fennálló kormányzat népszerűségének. A roosevelti politika jól vizsgázott, legalábbis ha a választási eredményeknek bizonyító erőt tulajdonítunk. A Demokrata Párt több mint húsz tagállamban 80%-nál nagyobb mértékű győzelmet ért el az 1934-es képviselőházi választáson, míg a republikánusok csak Észak-Dakotában szereztek több mint 80%-os fölényt a választók körében. Kockázatot jelentett a Demokrata Pártra két rendszerellenzéki párt, a Progresszív Párt és a Farmer-Munkás Párt indítása. Utóbbi egy államban, Wisconsinban aratott győzelmet. Vagyis, a baloldali ellenzék, amely rendszerellenzékként viselkedett, éppúgy vereséget szenvedett, mint a szélsőjobboldal. Másként fogalmazva, Roosevelttel és a New Deal, miközben kiküszöbölték a kapitalizmus igazságtalanságait,



megmentették a politikai, kormányzati és pártrendszert a felfordulástól. Ez azonban nem zárja ki, hogy Rooseveltnél alkalmazkodott a kihívásokhoz, és ennek megfelelően áthangszerelte a Demokrata Párt arculatát, programját, szociálisan érzékenyebbé téve azt, és eltolva a szövetségi kormányzat nagyobb mértékű hatáskör-kiterjesztése felé.

Az, hogy Rooseveltnél megszerezte a Dél és a Középnnyugat szavazatait, nem csoda. Itt hagyományosan a Demokrata Pártra szavaztak, 30-40 évvel korábban is. Valószínű, hogy a demokrata párti szavazók két csoportra tagolódtak: a törzsszavazókra, akik mindig a Demokrata Pártra voksoltak, szocializációs okokból, és azok, akiket a válság tönkretett, és elsősorban a gazdasági meg társadalompolitikai program miatt választották a demokratákat. Érdekesebb az Északkelet esete. Az északkeleti államok republikánus fellegvárak voltak, ám a Demokrata Párt győzött számos választókerületben, így a legrepublikánusabb államban, Pennsylvániában 12 választókerületben. Vagyis, Rooseveltnél új Demokrata Pártja képes volt átvágni a regionális törésvonalat.

A középster ereje és a személyiség varázsa

Cs. Szabó megállapítása, miszerint Rooseveltnél arca a „középnnyugat” felé nézett, nem csak arra utal, hogy a demokrata párti elnök megszerezte a Középnnyugat szavazatait, ahol a populizmus és a progresszivisták mozgalom már évtizedek óta dominálta a politikai

életet, érzékenyítve a társadalmat és az elitet a társadalmi reformok iránt. A Középnyugat nem csak a reformok földje volt, hanem a sztereotip amerikai kisembereké, akik még kötődtek a hagyományokhoz, a földhöz, és az életükben a gyakorlatiasság többet nyomott a latban, mint az elvont doktrínák. Cs. Szabó idézi Arisztotelészt, aki szerint a társadalmi középszer uralma biztosítja az állam stabilitását. Roosevelttel győzelmét abból vezeti le, hogy a Demokrata Párt elnökjelöltje a középszer uralmát hirdeti, és támogatta a középosztály megerősítését. Végül soron az amerikai társadalom, amely nagyra értékeli a gyakorlatiasságot, azt látta Rooseveltben, aki leginkább megfelel a középszer uralmának. Roosevelt konzervatív eszközökkel képviselte a társadalompolitikai reformgondolatokat. Ezért sikeresebb tudott lenni, mint a lényegében hasonlóan állami beavatkozást támogató, ám harciasabb hangú, radikálisabb baloldali ellenzékiek: a populista [Huey P. Long](#) vagy a szocialista [Upton Sinclair](#).

Roosevelt felfogható egyfajta kiegyenlítőnek: olyan személynek, aki egyesíti magában a konzervatív stílust és értékrendet meg a reformer szándékot. Példája mutatja, hogyan lehetséges alátámasztani konzervatív elvekkel a reformer politikát. Cs. Szabó hangsúlyozza, hogy Roosevelttel nem mindenható. Sőt! Hangsúlyozza, hogy Roosevelt örökké jégen táncol, mert ellentétben kora diktátoraival, bármikor leváltható a választásokon. Roosevelt nem pénzügyi sikereivel érte el megválasztását, és népszerűségét, hanem azzal, hogy optimizmust sugallt, szemben sötét, fantáziátlan elődjével, a republikánus Herbert



Hooverrel, továbbá megtestesítette a középszert, szemben a fanatikus, nagyhangú Longgal. A *doveri átkelés*. *Nyugat-európai helyzetkép* című esszéjében kiábrándítóan nyilatkozott a demokráciáról: „Minden század homlokán aranybetűk ragyognak, a buzgó tizenhetedik a katolikus Szentséget hirdette, a tizennyolcadik az Értelmet, a tizenkilencediken ez fenyeget: jaj a pénzteleneknek!, s a huszadikon ez: jaj annak, aki a népet untatja.” (Cs. Szabó: *Doveri átkelés*. Bp., 2022, Magyar Művészeti Akadémia Nonprofit Kft. 22.) Rooseveltnem volt unalmas. Soha nem bújta el a számok és statisztikák mögé. Sőt, tehetjük hozzá, Rooseveltn törekedett arra, hogy legyen jelen az amerikai háztartásokban: ő volt az első elnök, aki rendszeres rádióműsoron keresztül szólt az amerikaiakhoz.

Optimizmusa és a média által felerősített közvetlensége éles ellentétben állt elődjei tartózkodásával. A rádió lehetővé tette a mindenütt jelenlevőség illúzióját. Ahogyan Európában, az Egyesült Államokban is ott fenyegetett a diktatúra veszélye, mert a 30-as években szélsőjobboldali mozgalmak (Ezüst Légión, Német Amerikai Bund) felléptek, illetve a populisták egy részét (leginkább Longot) is támadták a diktatórikus törekvéssel. Természetesen voltak félelmek a szélsőbaloldaltól is, de ez jóval kisebb, testetlen veszélynek tűnt (Sinclairt ugyan vádolták diktatúrával a jobboldali körökben). Ezt akadályozta meg Roosevelt. Ahogyan később Cs. Szabó írta, csak éppen nem Amerika, hanem Belgium és a rexista mozgalom vezére, Léon Degrelle apropóján, de igaz volt a korabeli Amerikára is: „A tömeg a háború [ti.



az I. világháború – P. Á. megjegyzése] óta hevesebben is érez, indulatainak szabadabb a folyása, szeretni akar, hőst akar és nem személytelen parlamentarizmust. A fasizmust nem lehet jóléttel leküzdeni, csak hozzá hasonló Kalanddal.” (Doveri átkelés. 37.) A New Deal jelentette a Kalandot amerikai földön. S így a demokrácia védelmét.

A történelem visszatérése

Az amerikai történelemben harmincöt-negyven évenként válságok köszöntenek be, amelyek átrendezik az amerikai pártrendszert, és ezt követően a két nagy párt átépíti identitását és programját: az 1850-60-as években a rabszolgaság és a tagállami jogok kérdése polgárháborúhoz vezetett, majd az 1890-es években a populista mozgalom kihívást intézett a pénzügyi rendszer ellen, az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején a gazdasági válság mélyítette el a társadalom kettészakadását, majd az 1960-as években a vietnami háború, az ifjúsági forradalom és ellenkultúra, a 2000-es években pedig a neokonzervatív fordulat rendezte át a pártok belső életét. Minden fordulat azzal járt, hogy a pártrendszer veszélybe került. Ám egy harmadik párt soha nem volt képes áttörni a kétpárti váltógazdálkodáson alapuló rendszert, a Westminster-modell megmenekült minden esetben, de ennek az ára igen nagy volt: a két párt az adaptációs nyomás hatására alkalmazkodott a kihívásokhoz, ezekhez szabva identitását.



Roosevelt széles koalíciót kovácsolt a Demokrata Párt mögött, és a sokszor maradi, kulturálisan konzervatív, ám gazdasági reformok iránt nyitott (ha úgy tetszik, kulturálisan jobboldali, gazdaságilag baloldali) Demokrata Pártot végleg elhelyezte a reformer erők oldalán. Roosevelt példája mutatja, hogy egyetlen személy is képes lehet befolyásolni az országos politikát: azzal, hogy személyisége varázsával a legváltozatosabb rétegeket tömörítette szövetségbe. A hagyományosan konzervatív déli, a reformtörekvések iránt bizakodó, populista nyugati és a liberális északkeleti demokrata pártiak egyben tartása nagy érdeme volt, de ehhez a szövetséghez még megszerezte a munkanélküliek és a szervezett munkások szavazatát. Sőt, bár a New Deal leginkább a fehér munkásoknak segített, de az országon belüli mobilizáció miatt már a következő évtizedek fejleménye, az afroamerikaiak elköteleződése a Demokrata Párt felé szintén megkezdődött. Ugyanis Roosevelt utódai folytatták a jóléti reformokat, immár kiterjesztve új rétegekre. A Demokrata Párt húszéves építkezés, politikai folyamatosság és a roosevelti örökséghez való ragaszkodás révén dominálta a közéletet, és közel került ahhoz, hogy domináns párttá váljon (1932-1953 között öt demokrata párti ciklusról beszélhetünk, igaz, ebből kettő a világháborúra esett, amikor nem tartottak választást).

Nem csak az Egyesült Államokban jöttek rá, hogy a jóléti politika gátja a diktatúráknak. A skandináv modell, amelyre Cs. Szabó szintén hivatkozik, vagy éppen az [Európai Gazdasági Közösség története](#), az



[alapítók eszmeisége](#), amely a kereszténydemokráciában gyökerezett, szintén abba az irányba vezetett, hogy a jóléti politikát, a szociális jogok bővítését tekintették hatékony gátnak a diktatúrákkal szemben.

Más értelemben is beszélhetünk „visszatérésről.” A Demokrata Párt a társadalompolitikai fordulattal, a szegények érdekeinek képviselésével átvitte a gyakorlatba a századvégi populizmus programját: a roosevelti program megvalósította a nyolcórás munkanaptól a gyermekmunka megszüntetéséig azokat a reformokat, amelyeket a megelőző évtizedekben a reformer mozgalmak megfogalmaztak. Roosevelti populizmusa hosszú távon befolyásolta a Demokrata Párt politikáját. Ahogyan Roosevelti áthangszerelte a Demokrata Pártot, úgy a 2010-es években a Republikánus Párt mindinkább elköteleződött Trump mellett. Másként, más módon, de Trump ugyanúgy lázadó a saját pártja fősodorbéli politikusai számára, mint Roosevelti volt. Mindketten a társadalom veszteségeinek védelmére hivatkoztak, ám egészen más politikát valósítanak meg a gyakorlatban. Közös a kritika a liberalizmussal szemben, de ennek egészen más a szerepe.

Mi a különbség? Trump elitellenessége magában foglalja a kulturális elitet, ti. az értelmiséget. Roosevelti viszont a New Deal megvalósítása során támaszkodott az értelmiségre. Ő volt az első olyan elnök, aki szakértőket vont be a kormányzásba. Trump sokak számára azért volt szimpatikus, mert azt ígérte, visszahozza a politikát mint



küzdelmet, konfliktust. Rooseveltt kulturálisan liberális volt, míg Trump éppen konzervatív pozíciót foglal el a kultúrharcban. A trumpi politikát könnyen tekinthetnénk unikálisnak, ha figyelmen kívül hagyjuk, hogy Rooseveltt éppen annak köszönhetette sikerét, amit ma Trumpnak tulajdonítanak: a konszenzusok megtörésének, a szokatlan (esetében optimizmust sugárzó) személyi stílusnak, és annak, hogy merész megoldásokkal kísérletezett.

Magyarországra vetítve, fontos látni, hogy a kritikus választás nem olyan szokatlan a nyugati világban, mint ahogyan a magyar közbeszédben gyakran tűnik. Éppen ellenkezőleg, az Egyesült Államok a jó példa arra, hogy a kritikus választás képes lehet megváltoztatni az addigi politikai kultúrát. Cs. Szabó László ugyan közgazdász volt, de mély pszichológiai elemzést adott, hogyan sikerült Rooseveltnak megnyerni a társadalom bizalmát. A bizalom és az alkalmazkodóképesség fontos tényező volt Roosevelt sikerében. Ahogyan Orbán Viktor a 2009-es választás idején, ma Magyar Péter azzal próbál széles táborot építeni, hogy azt sugallja, alkalmazkodóképesebb, mint az ellenzék bármely másik pártja, és jobban érti az embereket, mint akár a hatalmon lévők, akár más ellenzéki pártok.

A lényeg azonban az, hogy a történelem, és beleértve a politika- és párttörténet, nem egy olyan folyamat, amely egyszer megtörtént. Ahogyan az amerikai példán láthatjuk, a kritikus választás, a domináns



párt és a populista visszatérés egyaránt olyan mintázatok, amelyek vissza-visszaköszönnek az amerikai történelemben.

